

AUSZTRIA TANÁRKÉPZÉSI RENDSZERE

PESTI CSILLA* – GORDON GYÓRI JÁNOS – KOPP ERIKA*****

* az Eötvös Loránd Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskolának doktorandusza

csilla.pesti@ppk.elte.hu

**az Eötvös Loránd Tudományegyetem Interkulturális Pszichológiai és Pedagógiai Intézetének egyetemi docense

gyori.janos@ppk.elte.hu

***az Eötvös Loránd Tudományegyetem Neveléstudományi Intézetének egyetemi docense
kopp.erika@ppk.elte.hu

E tanulmány az ausztriai tanárképzést hivatott bemutatni, kitérve annak jelentőségére, történetének rövid áttekintésére, a jelenlegi rendszer főbb vonásaira és kritikájára, tartalmi jellemzőire, a különböző finanszírozási modellekre. Kitér a pályakezdő pedagógusok helyzetére, a pedagógustovábbképzés rendszerére, valamint a pálya presztízsére is, továbbá bemutatja az elmúlt években, a tanárképzés szerkezetét illetően végbement változásokat.

Bevezetés

Az osztrák pedagógusképzés jelentősége a világban, Európában

Ausztria több szempontból is jelentős szerepet tölt be Európa oktatási, illetve tanárképzési rendszereinek vizsgálatában, hiszen egyrészt a német nyelvterület jelentős képviselője, ugyanakkor számos környező ország pedagógusképzése esetében figyelhető meg kölcsönhatás. E kölcsönhatások egyik példája az Ausztriában hivatalosan is elismert nemzeti kisebbségi csoportok (szlovének, horvátok, magyarok stb.) számára a kétnyelvű oktatási modell biztosítása („Official Minority Groups”, n.d.). Egy másik érdekessége az ausztriai tanárképzési rendszernek a Tirol tartományban működő modell, mely az egykor Osztrák–Magyar Monarchiához, azonban ma már Olaszországhoz tartozó Dél–Tirol tartományából érkező, német anyanyelvű tanárjelöltek képzését teszi lehetővé oly módon, hogy a tanulmányok befejeztével a hallgatók visszatérhetnek Olaszországba, és Dél–Tirol régiójában az Ausztriában megszerzett diplomával tanári munkaviszonyt létesíthetnek (Schratz, 2018). E régiók közötti együttműködés jelentősége még inkább kimagasló, amennyiben arra gondolunk, hogy egyes esetekben egy országon belül sem egységes a tanárképzés, a tartományok/régiók közötti tanári mobilitás jelentős probléma (például Németországban, Svájcban), illetve Magyarország tekintetében a külhoni magyar nyelvű oktatás, tanárképzés szempontjából.

A közoktatási rendszer

Bármely ország tanárképzési rendszerének átfogó tanulmányozásához elengedhetetlen az adott ország iskolarendszerének áttekintése, valamint a reformok megértésének érdekében a közoktatás rövid, a teljesség igényét mellőző történeti áttekintése.

Ausztriában *Mária Terézia* (1717–1780) vezette be a kötelező közoktatást 1774-ben, mely ekkor egyedülállónak számított Európában. Az 1. világháborút követően megkezdődött az iskolarendszer lassú átalakulása, de alapvetően az Osztrák–Magyar Monarchiában is létező rendszer működött tovább. *Otto Glöckel* politikus (1874–1935) szorgalmazta az optimális oktatás biztosítását minden gyermek számára, kortól és nemtől függetlenül. 1962-ben parlamenti döntés született az oktatási törvény alkotmányos törvényként történő kezeléséről, annak érdekében, hogy az oktatással kapcsolatos döntéseket ne hozhassa meg kizárólag egy politikai párt (*Schratz*, 2018).

1962-ben hozták meg az iskolai szervezeti törvényt (SchOG), majd 1974-ben az iskolai tanítási és tanulási törvényt (SchUG). Ez utóbbi képezi a ma is hatályban lévő törvény alapját. 1975-től bevezetésre kerültek a koedukált oktatási intézmények, majd 1993-tól a sajátos nevelési igényű gyermekek közoktatási integrációjára is sor került (*Schratz*, 2018).

A politikai pártok oktatáspolitikai nézetei, filozófiai és ideológiai a mai napig jelentős hatással bírnak az oktatási rendszerre (*Schratz*, 2018). Az oktatási törvény alkotmányos jogi természetéből eredően az oktatáspolitikai döntésekre sokszor a pártok közötti hosszadalmas „egyezkedések” és kompromisszumok eredményeként tekinthetünk. A politikum befolyása más szinteken is megmutatkozik, pl. az oktatási intézmények vezetőinek kinevezésekor. Elmondható, hogy Ausztria (*Schratz*, 2018):

1. egyrészt a leginkább központosított szövetségi állam (pl. a szövetségi kormány hatáskörébe tartozik a tanterv kialakítása, a törvénykezés stb.);
2. másrészt pedig a leginkább szövetségi központosított állam (pl. a szövetségi kormány által meghozott törvények bevezetéséért a tartományok felelősek).

A német nyelvterületre jellemző egyetemi szintű, hagyományos tanárképzés jellemzői, mint például az elmélet és a gyakorlat szétválasztása, valamint az elmélet előnyben részesítése (*Kraler – Schratz*, 2014) meghatározzák az ausztriai tanárképzést még napjainkban is – igaz, számos kezdeményezés (intézményi, regionális és szövetségi szinten) törekszik az elmélet és gyakorlat közötti szakadék mérséklésére.

A Nemzeti Tanács 2013. évi javaslata szerint a tanárképzés egységessé vált, és az egyetemek, illetve a tanárképző főiskolák együttműködésében valósul meg (*Simić – Bachmann – Stančić*, 2013). Az osztálytanítóknak és tanároknak legalább alapidplomával, BEd (Bachelor in Education) végzettséggel kell rendelkezniük, illetve a későbbiek során valamely egyetemen megszerzett mesterdiplomával MED (Master in Education) is. (A BEd végzettség megszerzése után megkezdheti a jelölt

a tanári pályán való tevékenységét, de 5 éven belül meg kell szereznie az MEd végzettséget). A mestertanulmányok célja az alapképzés egyes területeinek elmélyítése, valamint a tanítható tanulói korosztály skálájának szélesítése.

A jelenlegi rendszer főbb vonásai

Napjainkban két típusú tanárképzésről beszélhetünk Ausztriában:

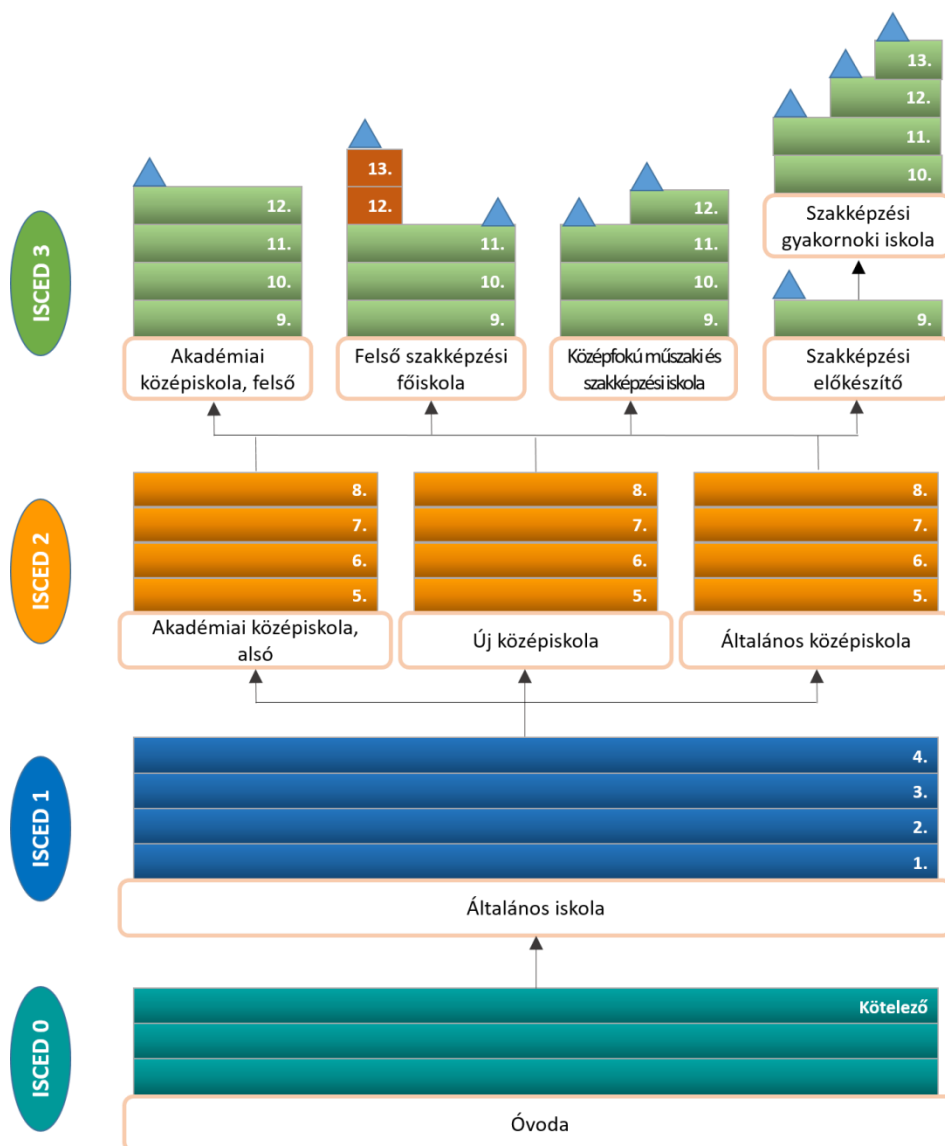
1. a kifutóban lévő diploma (osztatlan) programról, valamint
2. a 2015. évi reformmal bevezetett, Bolognai rendszernek megfelelő kétciklusú (osztott) képzésről (alapképzés + mesterképzés).

Habár jelentős változások figyelhetők meg az ausztriai oktatási, és ezáltal a tanárképzési területen is, számos, a hagyományos tanárképzésre jellemző elem továbbra is fellelhető (*Schratz – Kraler, 2011*):

- tudományterület-vezérelt (a tudományos tárgyak ismerete kielégíti a jó tanár fogalmát);
- elméletalapú (az elmélet és a gyakorlat szétválása az elmélet javára);
- állami irányítású (állami prioritást élvező hivatás);
- kiválasztás-vezérelt (kizárólag a legjobb tanárok, illetve diákok kerülhetnek be a gimnáziumokba), valamint
- bürokratikus (a különböző problémamegoldásoknak, változásoknak és fejlesztéseknek illeszkedniük kell az adminisztrációs struktúrához).

Az osztrák iskolarendszer vázlatja

Az óvodai oktatás (Kindergarten) egy éve kötelező (az 5. életévükbe lépő gyermekek számára), de a politikum szorgalmazza a gyermekek óvodai oktatását, különösen a nem német anyanyelvű családok esetében. Ezt követi a négy évig tartó általános iskola (Volksschule), melyet a diákok általában a lakóhelyükhöz legközelebb található iskolában teljesítik. Az általános iskola befejeztével, tehát tíz éves korban a diákok (és szüleik) komoly döntés elé kerülnek: választaniuk kell az ún. akadémiai középiskola (gimnázium), az új középiskola (Neue Mittelschule), valamint az általános középiskola (Allgemeinbildende Höhere Schule) között. A gimnáziumba való bekerülés felvételi vizsgához, illetve általános iskolai eredményekhez kötött, a tanulmányok 8 évig tartanak, s a gimnázium végeztével a diákok érettségi vizsgát tesznek (Matura). Amennyiben a diákok az általános iskola után az új középiskola mellett döntenek, az itt eltöltött 4 év után több lehetőség közül is választhatnak (műszaki, szakképzési oktatási irány). A közoktatási rendszerben 9 éven át kötelező tanulni. Az ausztriai közoktatási rendszert az *I. ábra* szemlélteti:

1. ábra: Az osztrák közoktatási rendszer (OECD, 2016)

Ausztria pedagógusképzési rendszerének struktúrája

A pedagóguspályára való bekerülés feltételei

A tanárképzési rendszerbe való bekerüléshez a hallgatóknak a következő elvárás(ok)nak kell megfelelniük (*Wadsack-Köchel – Kasparovsky, 2015*):

- rendelkezniük kell az általános egyetemi felvételi képesítéssel (allgemeine Universitätsreife);
- felvételi alkalmassági vizsgát kell tenniük annak érdekében, hogy meghatározzák a hallgató alkalmasságát egyrészt a tanárképzési programba való bekerülés, másrészt pedig a későbbi szakmai gyakorlat tekintetében,
- egyes esetekben a felvételi eljárásban egyéb követelmények is megjelenhetnek, s ekkor a hallgatóknak ezeknek szintén eleget kell tenniük (pl. művészeti területeken művészeti alkalmassági vizsga).

Az általános egyetemi felvételi képesítés tulajdonképpen a középiskolai érettségi vizsgában (Reifeprüfung, Matura) merül ki. Az egyetemeken, valamint a tanárképző főiskolákon történő tanárképzésbe való bekerüléshez szükséges még a felvételi eljárásban rögzített feltételek teljesítése is, mely jelentheti az egyetemi felvételi (alkalmassági) vizsga (Studienberechtigungsprüfung), vagy az ún. TVE (műszaki-szakképzési) diplomavizsga (Berufsaufwärtungsprüfung) sikeres teljesítését, vagy egy törvényileg is elismert poszt-szekundáris oktatási intézményben folytatott tanulmányok során, az egyetemi képzésben való részvételre feljogosító képesítés megszerzését. Az egyetemi felvételi (alkalmassági) vizsga egy többlépcsős folyamat, ahol a hallgatók először egy online önértékelési tesztet töltenek ki, mely megmutatja, megfelelő-e számukra a tanári szakma. Amennyiben igen, a következő lépésben kerül sor magára a felvételi vizsgára, számítógépes teszt formájában. E lépés célja a különböző kognitív, nyelvi, érzelmi és egyéb személyes erőforrások feltárása, nem csak a képzési program, hanem a tanári szakma tekintetében is. E két lépés kötelező, azonban egyes tanárképző intézményekben sor kerülhet egy személyes értékelésre is, mégpedig a hallgatókkal való beszélgetés formájában.

A valamely más országban megszerzett, s a felvételi eljárás során felhasználni kívánt dokumentumok ekvivalenciája vizsgálat tárgyát képezi. Sok esetben az ekvivalencia egyezmények útján biztosított (pl. a Lizaboni Elismerési Egyezmény szerint), azonban az ilyen jellegű egyezmények hatályán kívül eső esetekben az adott intézmény rektorátusa dönt az ekvivalenciáról, eseti alapon, s szükség esetén dönthet egy további felvételi vizsgáztatásban való részvétel mellett.

Képzéstípusok (a képzések időtartama, képzési szintek)

A 2015-ben hatályba lépett új tanárképzési rendszer (PädagogInnenbildung Neu) Ausztria tanárképzésének történetében talán az egyik legjelentősebb reformnak tekinthető. A Bologna rendszerű (3+2 éves) képzési struktúra adaptálásának tekintetében a tanárképzés és az egészségügyi képzés kivételt képeztek egészen a

nemrégiben lezajlott tanárképzési reformig: 2015-ben a tanárképzés átalakult, s egy Bologna-konform szerkezetet vett fel. A más országokban megszokott 3+2 éves szerkezettől eltérően a tanárképzés egy 4 éves alapképzésből (BEd – Bachelor in Education, 240 ECTS), valamint egy 1-4 évig tartó mesterképzésből áll (MEd – Master in Education, 60-240 ECTS). Az alapképzést követő mesterképzés három típusa közül választhatnak a tanárjelöltek:

1. általános iskolai tanárképzés, melynek időtartama 1 év (60 ECTS);
2. általános középiskolai tanárképzés, időtartama 2 év (120 ECTS);
3. szakközépiskolai tanárképzés, aminek az időtartama 1-4 év (60-240 ECTS).

Azt illetően, hogy a tanárképzés milyen intézménytípusban való tanításra készíti fel a hallgatókat elmondható, hogy az általános iskola (ISCED 1), alsó középiskola (ISCED 2) és felső középiskola (ISCED 3) tagolás helyett a tanárképzésben inkább a következő tagolás figyelhető meg:

1. Tanárképzés, mely az általános iskolában (ISCED 1) való tanításhoz szükséges.
2. Tanárképzés, mely a középiskolák alsó és felső évfolyamaiban (ISCED 2 és ISCED 3) való tanításhoz szükséges.

Mindkét „típusú” tanárképzés, legalábbis az új tanárképzési rendszerben, BA és MA, Bologna-konform struktúrában történik. Az alapképzés befejeztével (tehát a BA diploma megszerzését követően) a hallgató, vagyis a már tanári diplomával rendelkező személy elkezdhet tanítani olyan típusú közoktatási intézményben, amelyre őt az alapképzése feljogosítja, amennyiben párhuzamosan a mesterképzést is megkezdi. A mesterképzés (vagyis az MA diploma megszerzése) a feltétele annak, hogy a jelölt a tanári pályán maradjon.

Az ISCED 1 szinten történő felkészítés általános jellegű, s emellett a hallgató egy speciális fókuszot is választhat (pl. inkluzív oktatás). Az ISCED 2 és ISCED 3 szinteken történő felkészítés két, a hallgató által választott diszciplináris területen, vagy egy diszciplináris területen és egy ún. speciális fókuszon történik (ilyen speciális fókusz lehet pl. az inkluzív oktatás, vagy a médiapedagógia).

A képzés intézményrendszere

A Szövetségi Alkotmányos Törvény 14. cikkelyének 1. paragrafusa szerint a szövetségi hatóságok felelősségi köréhez tartozik az egyetemekre vonatkozó jogszabályok elfogadása és végrehajtása (*Wadsack-Köchl – Kasparovsky, 2015*). Az 1986. évi Szövetségi Minisztériumokról Szóló Törvény (Bundesministerienengesetz, BMG) értelmében minden, az egyetemekkel és magánegyetemekkel, főiskolákkal, hallgatói érdekek képviselésével, tanulmányi ösztöndíjakkal, diákszallók építésének támogatásával, egyetemeken végbemenő kutatási tevékenységekkel kapcsolatos kérdés a Szövetségi Tudományos, Kutatási és Gazdasági Minisztérium (Bundesminister/in für Wissenschaft, Forschung und Wirtschaft) hatásköre alá tartozik. Minden, a tanárképzési főiskolákkal kapcsolatos kérdés a Szövetségi

Oktatási és Nőkkel Kapcsolatos Ügyekért Felelős Minisztérium (Bundesminister/in für Bildung und Frauen) hatásköre alá tartozik. Ezek mellett a tanárképzés szempontjából fontos dokumentum a 2005. évi Tanárképzési Törvény (*Hochschulgesetz 2005, HG*), mely az állami tanárképző főiskolák működését, a magán tanárképző főiskolák akkreditációját, ezekben az intézményekben nyújtott programokat, valamint az itt folytatott tanulmányokat szabályozza.

A tanárképzés intézményrendszerét tekintve fontos kiemelni, hogy az új, 2013. évi reform értelmében az egyetemek és tanárképző főiskolák egymással szoros együttműködésben alakítják ki és valósítják meg a tanárképzési programokat. Ausztria területén négy tanárképzési hálózat működik, melyek az adott területen lévő egyetemek és tanárképző főiskolák közös munkáját hivatottak elősegíteni és támogatni.

Az állami egyetemek képezik a felsőoktatási rendszer legjelentősebb csoportját. A tanárképzés szempontjából jelentős szerepet töltenek be a 2006-ban életbe lépő 2005. évi Tanárképzési Törvény értelmében vett, ún. egyetemi tanárképző főiskolák (továbbiakban tanárképző főiskolák), melyek tulajdonképpen számos korábbi tanárképzési intézmény összevonásával jöttek létre (ilyen korábbi intézménynek számítanak pl. a régi rendszerben működő tanárképző főiskolák, szaktanárképző főiskolák, továbbképzési intézmények stb.). A folytatásban az egyetemek és tanárképzési főiskolák (azaz a tanárképzést nyújtó intézmények) kerülnek részletesebb bemutatásra.

Az egyetemek saját autonómiával rendelkező jogi személyek, melyek felett a Szövetségi Tudományos, Kutatási és Gazdasági Minisztérium felügyeleti joggal rendelkezik. E felügyeleti szerep nem jogosítja fel a minisztert az egyetem tevékenységeinek felülvizsgálatára, például a miniszter nem bírálhatja el az egyetem tevékenységeinek megfelelőségét, gazdaságosságát. Az egyetemek vezetését az Egyetemi Tanács (Universitätsrat), a Szenátus (Senat), valamint a Rektor (Rektor/in) végzi. A Szenátus létrehozhat decentralizált testületeket (Kollegialorgane) döntéshozatali hatáskörrel, vagy anélkül, illetve kötelező jelleggel létre kell hoznia döntéshozatali hatáskörrel rendelkező testületeket is. A Szenátusnak jóvá kell hagynia minden testületi döntést, valamint a Szenátus felelősségi körébe tartozik egy monokrata, a tanulmányi ügyekért felelő szerv létesítése is. A Szenátus fogadja el a tantervet is. A felvételi döntéshozatal a Rektorátus, illetve a tanulmányi adminisztráció felelősségi körébe tartozik. Az Egyetemi Tanácsok végzik az egyetemek működésének és hatékonyságának felülvizsgálatát, szintén az ő felelősségi körükbe sorolandó a Rektorok megválasztása, akik tulajdonképpen az egyetemek napi gyakorlatát felügyelő szerv szerepét töltik be.

A tanárképző főiskolák (Pädagogische Hochschulen) koncepciója a 2005-ös évi Tanárképzési Törvény módosításával került bevezetésre. A tanárképző főiskolák korlátozott autonómiával rendelkező jogi személyek, melyek a felelős minisztérium felügyelete mellett végzik tevékenységüket. A tanárképző főiskolák vezetéséért felelős szervek közé tartozik a Főiskolai Tanács (Hochschulrat), a Szenátus (Senat),

a Rektor (Rektor/in), illetve a Tanulmányi Bizottság (Studienkommission). A Szenátus létrehozhat decentralizált testületeket (Kollegialorgane) döntéshozatali hatáskörrel, vagy anélkül. A Szenátusnak jóvá kell hagynia minden testületi döntést, valamint a Szenátus fogadja el a tantervet is. A felvételi döntéshozatal a Rektorátus, illetve a tanulmányi adminisztráció felelősségi körébe tartozik. A tanárképző főiskolák költségvetéséért a Szövetségi Tudományos, Kutatási és Gazdasági Minisztérium felel.

A tanárképző főiskolák képzési és továbbképzési programjai a pedagógia, s ezen belül is a tanári hivatás területére irányulnak. Az ezen intézményekben történő képzés tudományos alapokon nyugszik, s kitér a társadalomtudományokra, a tantárgyakhoz kapcsolódó elméletekre, a pedagógiára, valamint a gyakorlóiskolákban (Praxisschulen) zajló tanárképzésre is (*Wadsack-Köchl – Kasparovsky, 2015*).

Megszerezhető képesítések

Az új tanárképzési rendszer egyik célja, hogy jól képzett tanárokat biztosítson Ausztria minden oktatási intézménye számára (*Simić et al., 2013*). A megszerezhető képesítések a következők:

1. BEd (Bachelor of Education) végzettség (240 ECTS) általános iskolai, általános középiskolai és szakközépiskolai tanárok számára, valamint
2. MEd (Master of Education) végzettség (minimum 60 ECTS) általános iskolai, általános középiskolai és szakközépiskolai tanárok számára.

Ezen kívül az elkövetkező pár évben még megszerezhető magiszteri tanári végzettség is, azonban ez már kifutó rendszernek tekintendő, a 2015/2016-os akadémiai év óta nem lehet a magiszteri végzettséghez vezető, ún. diploma programra jelentkezni (ez a magyarországi osztatlan tanárképzés megfelelőjének tekinthető).

A tanárképzési és továbbképzési programok monitorozását és ezek elemzését a Szövetségi Tudományos, Kutatási és Gazdasági Minisztériumhoz, valamint a Szövetségi Oktatási és Nőkkel Kapcsolatos Ügyekért Felelős Minisztériumhoz tartozó Minőségbiztosítási Tanács végzi.

A pedagógusképzés résztvevőivel kapcsolatos egyéb statisztikai adatok

A tanári hivatás népszerűségének javulását az elmúlt évtizedben mi sem mutatja jobban, mint a 41%-os növekedés a tanárképzőfőiskolák hallgatóinak számát illetően (*Huber-Bachmann, 2018*). A 2016/2017 akadémiai évben körülbelül 383.500 hallgató vett részt valamilyen felsőfokú (egyetemi, főiskolai) képzésben, s e hallgatók 8%-a valamely tanárképző főiskolán tanult. A tanárképző főiskolák hallgatóinak eloszlása a nemek tekintetében a sok más országhoz hasonló mintázatot mutatja: túlnyomórészt (75%-ban) nők vesznek részt a tanárképzésben.

A pedagógusképzés tartalmi jellemzői

Az intézményi autonómia kérdései

A Szövetségi Alkotmányjog 81. cikkelyének értelmében az egyetemek a szabad kutatás, a tandíjmentesség, valamint a művészeti kinyilatkoztatás helyszínei, s a törvényi kereteken belül autonóm módon működnek, saját alapszabályzatuk meghozatalának lehetősége mellett (*Wadsack-Köchel – Kasparovsky, 2015*).

Az autonóm működés kiterjed a tanárképzési programok tervezésére is: az egyetemek és tanárképző főiskolák által közösen kidolgozott tanárképzési programokat a nemzeti szinten, a Szövetségi Tudományos, Kutatási és Gazdasági Minisztériumhoz, valamint a Szövetségi Oktatási és Nőkkel Kapcsolatos Ügyekért Felelős Minisztériumhoz tartozó Minőségbiztosítási Tanács hagyja jóvá.

A különböző képzések tantárgyi struktúrája, tantervek

A tantervek jogi keretrendszerét két dokumentum határozza meg: a 2005. évi Tanárképzésről Szóló Törvény, valamint a 2013. évi Felsőoktatási Tantervekről Szóló Törvény. Ez utóbbi írja le a tanterv-tervezés során követendő elveket, valamint az alap- és mesterképzések tanterveiben kötelezően megjelenítendő területeket. Ennek értelmében a tanárképzési programok a következő területeket foglalják magukba (*Wadsack-Köchel – Kasparovsky, 2015*):

- az oktatás alapjai;
- tantárgyelmélet és szakpedagógia;
- gyakorlati tanárképzés.

Egy előzetes értékelést követően a tanárképzést nyújtó intézmények tantervért felelős bizottsága hoz döntést a tanárképzési programokról, tantervekről, s ezeket minden esetben a Rektorátusnak is jóvá kell hagynia. A Szövetségi Oktatási és Nők Ügyeivel Foglalkozó Minisztérium rendelet útján megállapít egy, a szabályozandó területekre vonatkozó keretszabályzatot. A tanárképzési programokat a Minőségbiztosítási Tanács véleményezi.

Szemléltetésképp a következőkben az Innsbrucki Egyetem alap- és mesterképzése kerül rövid bemutatásra (*School of Education, n.d.*). A középiskolai tanárképzés (BE_d, alapképzés) kreditértéke 240 ECTS (1 ECTS 25 hallgatói munkaórával egyenlő), s ebből 40 kreditet az ún. „oktatási tanulmányok” (neveléstudományok) modul keretén belül szükséges teljesíteni. A két választott diszciplína moduljainak keretén belül teljesítendő kreditek értéke 100-100 ECTS, mely magába foglal legalább 20-20, didaktikai modulhoz tartozó kreditet. A 240 kreditből 33,5 kreditet a pedagógiai-gyakorlati tanulmányok tesznek ki.

A középiskolai tanárképzés (ME_d, mesterképzés) kreditértéke az Innsbrucki Egyetem esetében 120 ECTS (1 ECTS 25 hallgatói munkaórával egyenlő), s ebből 20 kreditet az ún. „oktatási tanulmányok” (neveléstudományok) modul keretén belül szükséges teljesíteni. A két választott diszciplína moduljainak keretén belül

teljesítendő kreditek értéke 25-25 ECTS, mely magába foglal legalább 5-5, didaktikai modulhoz tartozó kreditet. A 120 kreditből további 20 kreditet az ún. interdiszciplináris kompetenciák és az individuális fókuszok, 27,5 kreditet a diplomamunka, 2,5 kreditet pedig a diplomamunka megvédése tesznek ki.

Ha megvizsgáljuk a mesterképzés 120 kreditjének leosztását, akkor az látható, hogy a szaktudományos területek a hangsúlyosak (összesen 50 kredit), az ún. „oktatási tanulmányok” modul, mely a pedagógiai és pszichológiai ismeretek elmélyítésére szolgál, mindössze 20 kredittel van jelen.

A kulcsjelentőségű speciális területek kérdése

A tanárképzésről szóló diskurzus (legalábbis ausztriai kontextusban) legjelentősebb témái közé sorolandó a heterogenitásról és inklúzióról való párbeszéd (*Tischler – Wakonigg, 2013*). A szakirodalom három fókuszot határoz meg:

- interkulturális oktatás;
- inkluzív oktatás, valamint
- tehetséges gyermekek oktatása.

Az általános vélekedés szerint az interkulturális oktatás a bevándorló háttérrel rendelkező gyermekek oktatásában merül ki, s többnyire a német nyelvórákra korlátozódik. Előremutatónak számít, hogy e vélekedés mellett haladóbb megközelítések is léteznek, melyek szerint az interkulturális oktatásnak a tanárképzés szerves részévé kell válnia, hiszen a tanárjelöltek, azaz a jövőbeli tanárok számára fontos lenne egy befogadó, inkluzív attitűd kialakulásának, valamint a sokféleségről való tudásuk gyarapításának támogatása.

Tanárképzési tantervi szinten a pedagógiai alapok mellett a pedagógiához, oktatáshoz kötődő fókuszok is megjelennek (*Bundesministerium für Bildung, 2016*). Ilyen fókusz lehet a speciális és gyógypedagógia, szociális oktatás, pályaválasztási tanácsadás, többnyelvűség, médiaismeret. Az inkluzív oktatás, mint fókusz kötelező jelleggel megjelenik minden tantervben.

Egy tanulmány (*OECD, 2017*) szerint a tanárok IKT eszköz-használata nem kielégítő. Habár az óratervezés során használnak digitális eszközöket, internetet, a tanítás során már nagyon alacsony az IKT használat. E problémára megoldást nyújthat az oktatástechnológia hangsúlyozása a tanárképzési és továbbképzési programokban.

A pedagógusképzés finanszírozási modellje

Az egyetemek hároméves teljesítmény-alapú megállapodást kötnek a felelős minisztériummal. A kormány az egyetemek teljesítményét figyelembe véve határozatot hoz az egyetemek által felhasználható összegről, éves szinten. A teljesítmény-alapú megállapodás során figyelembe veszik az elvárásokat, a

keresletet, a teljesítményt, valamint a társadalmi célkitűzéseket is. A teljesítmény-alapú megállapodás javaslatát az egyetemek készítik el.

Az egyetemi tanárképző főiskolák állami intézmények, tehát finanszírozásuk is az állami költségvetésből történik (*Wadsack-Köchler – Kasparovsky, 2015*). Az állami költségvetésből az infrastrukturális és fenntartási költségek fedezésére meghatározott pénzeszközök felhasználásának módjáról az intézmények autonóm módon dönthetnek, természetesen az állami költségvetési, valamint a közbeszerzési előírások tiszteletben tartása mellett. A hallgatók által fizetett tandíjak összege az intézményeknél marad.

A pedagógusképzés (alap- és mesterfokon) térítésmentes, nem csak az ausztriai állampolgársággal rendelkezők, de bármely Európai Unió országából, EEA országából, illetve Svájcban érkező hallgató számára. Amennyiben a hallgató több mint két szemeszterrel túllépi a program időtartamát (pl. alapképzés esetében a 8 szemeszteres képzést nem teljesíti 10 szemeszter alatt sem), köteles tandíjat fizetni (szemeszterenként 363,36 eurót). Harmadik országból érkező hallgatók számára a képzés tandíjhoz kötött (szemeszterenként 726,72 euró). Amennyiben a hallgató egy időben több mint egy képzési programban is részt vesz, s tandíjköteles, a tandíj összegét a képzési programok számától függetlenül csak egyszer kell kifizetnie.

A pályakezdő pedagógusok betanítása, beilleszkedése

A pályakezdő pedagógusok beilleszkedését az alap-, vagy mesterképzést követő egyéves indukciós időszak alatt mentorok segítik. Az indukciós időszakot az alapképzés teljesítését követően már megkezdhetik, s a pályakezdő pedagógusoknak lehetőségük van az indukciós időszak alatt a mesterképzés megkezdésére is (*Eurydice, 2017*).

A 2013. évi Új Jogszabály a Tanárok Foglalkoztatásáról (*Dienstrechts-Novelle 2013 – Pädagogischer Dienst*) két fontos újítást von maga után 2015 szeptembere óta: egyrészt magasabb tanári kezdőfizetés került meghatározásra (s ezáltal a tanári pálya is vonzóbbá vált), másrészt pedig az iskolaigazgatói és adminisztrátori szerepek mellett új szerepek (Fachkarrieren) is bevezetésre kerültek (*OECD, 2017*).

Ausztriában a pedagógusok értékelése kizárólag intézményen belüli folyamatokban nyilvánul meg, nem léteznek központi/nemzeti szabványok, előírások, melyek szabályoznák az értékelési gyakorlatot (*OECD, 2017*). A tanárok értékelését általában az iskolaigazgató végzi, időnkénti óralátogatások, megfigyelések alapján. Az értékelés során az iskolaigazgatók többnyire két dologra összpontosítanak: a pedagógiai minőségre, valamint a kollégákkal és szülőkkel való együttműködés minőségére. Az intézményi értékelés alól a próbaidejüket töltő (pályakezdő) tanárok sem képeznek kivételt. A különböző tartományi oktatási hatóságok kizárólag panasz-jellegű esetekben kerülnek bevonásra az értékelési folyamatokba.

A tanárokat rendszeres önértékelésre biztatják, valamint elvárásként meg is fogalmazódik irányukba a legújabb tantárgy-specifikus módszertani és pedagógiai újítások alkalmazása (OECD, 2017).

A tanártovábbképzés rendszere

A tanárképző főiskolák kínálatában megtalálhatóak a folyamatos szakmai fejlődést (Weiterbildung) támogató szakmai fejlesztő programok minden iskolatípusra. Az általános és a középiskola alsó tagozataiban oktató tanároknak évi 15 kötelezően előírt továbbképzési órát kell teljesíteniük, s szabadon dönthetnek arról, milyen képzésekkel teljesítik ezt (Simić et al., 2013).

Ezen felül a tanárok olyan továbbképzési utak mellett is dönthetnek, melyek finanszírozását saját maguknak kell megoldaniuk. Például választhatnak olyan egyetemi képzéseket, melyek nemzetközileg is elismert MEd végzettséget nyújtanak (pl. „Mentorálás: a szakmai karrier támogatása”, „Az innováció irányítása az oktatásban” stb.) (Simić et al., 2013).

A tanárképző főiskolák programkínálatában az általános és/vagy középiskolai tanárképzési programok mellett kötelező jelleggel meg kell jelennie legalább egy tanártovábbképzési programnak is. Ennek három alaptípusa létezik (Wadsack-Köchl – Kasparovsky, 2015):

- Tudományosan igazolt képzések (Lehrgänge): olyan oktatási ajánlatok, melyek nem minősülnek okleveles továbbképzési programnak (Hochschullehrgänge).
- Okleveles „Hochschule” továbbképzési programok 60 és 90 ECTS között: a program sikeres teljesítése tudományos címhez vezet (Akademischer, Akademische).
- Okleveles „Hochschule” továbbképzési programok 90 és 120 ECTS között: e programok a közoktatási igények és szükségletek alakulásától függően jöhetnek létre, s a program sikeres teljesítése MEd (Master of Education) végzettséghez vezet.

A tanári pálya megbecsülése, presztízse, vonzóvá tétele

Ahogy arról már korábban írtunk, a tanárképzés intézményrendszerét tekintve fontos kiemelni, hogy a 2013. évi reform értelmében az egyetemek és tanárképző főiskolák egymással szoros együttműködésben valósítják meg a tanárképzési programokat, hozzájárulva ezzel (Simić et al., 2013):

- a tanárképzés fenntarthatóságának elősegítéséhez;
- a tanári professzió presztízisének, vonzerejének növeléséhez;
- a tanárképzés területén megvalósuló mobilitások, nemzetköziesedés támogatásához;

- valamint a tanárok státuszának más akadémiai intézmények dolgozóinak státuszával való kiegyenlítéséhez.

A gimnáziumi és a (szak)középiskolai tanárok felkészítése (legalábbis a 2013. évi reform előtt), valamint presztízse és megbecsültsége is nagymértékben eltér. Azonban egy 2013. évi parlamenti döntés értelmében 2019-től sor kerül a tanári fizetések kiegyenlítésére, hiszen az egyetemek és tanárképző főiskolák szoros együttműködése miatt kevésbé játszik szerepet a tanári fizetés megszabásakor a felsőoktatási intézmény típusa, ahol az adott tanár a tanulmányait végezte (*Simić et al.*, 2013).

Habár az ausztriai tanári fizetés az EU átlag felett van, a közalkalmazotti státusz lehet az egyik ok, ami miatt igazán vonzó a tanári pálya. Ennek ellenére egyes régiókban eltörölték a tanárok közalkalmazotti státuszban történő alkalmazásának kötelezettségét, s ez hosszútávon hatással lehet a tanárképzésre jelentkezők számának alakulására (*European Commission*, 2013).

A jelenlegi rendszer kritikája, reformtervek

Habár az elmúlt években úgy a közoktatás, mint a tanárképzés területén jelentős reformok bevezetésének lehattunk szemtanúi, a korábbi ausztriai közoktatási és tanárképzési rendszer kritikájaként megfogalmazható jellemzők kisebb-nagyobb mértékben a mai napon is relevánsak. E kritikák között megemlítendő (*Schratz*, 2018):

- a rendszer túl bürokratikus szervezése;
- annak részleteiben megnyilvánuló túlszabályozottsága;
- hierarchikus struktúrája;
- a kimenet-orientáltság hiánya;
- a rendszerben lévő szereplők magas száma;
- a rendszeren belüli számos párhuzamos struktúra;
- valamint a feladat-orientáltság és a felelősség közötti összhang alacsony szintje.

Az ausztriai oktatási rendszer egyik legvitatottabb jellemzője kétségkívül az általános iskola elvégeztével meghozandó döntés a diákok és szüleik részéről, miszerint (a magasabb presztízzsel bíró) gimnáziumi, vagy más típusú (alacsonyabb presztízzsel bíró) középfokú oktatási intézményben szeretnék folytatni tanulmányaikat.

A tanárképzés területén megfigyelhető változások a 2013. évi törvénymódosítást követően a képzési rendszer strukturális átalakulásában nyilvánulnak meg. Az új rendelkezések értelmében a Bologna-konform rendszerű szerkezetnek megfelelő tanárképzési programok a 2015/16-os akadémiai évben indultak el.

A pedagógusok korfáját tekintve Ausztriában (mint oly sok más országban is) egyre több az idősebb tanár. E jelenség mérséklése, esetleges visszafordítása érdekében kifejezetten fontos a tanári hivatás presztízsének növelése, a tanárképzés fejlesztése, ezekről egyrészt nemzeti szinten szükséges gondolkodni, másrészt pedig reformokkal, a tanárképzésre fordított erőforrások növelésével hozzá is kell járulni a fejlesztéshez (OECD, 2017).

Irodalom

- Bundesministerium für Bildung (2016): *Education in Austria 2016/2017*. https://bildung.bmbwf.gv.at/enfr/school/bw_en/bildungswege2016_eng.pdf?61ec3r. Letöltés ideje: 2108. 03. 18.
- European Commission (2013): *Study on Policy Measures to improve the Attractiveness of the Teaching Profession in Europe, Final report, Volume 2*. Publications Office of the European Union, Luxembourg. http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/study/2013/teaching-profession2_en.pdf Letöltés ideje: 2108. 03. 18.
- Eurydice (2017): *Austria - Teachers and Education Staff*. https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Austria:Teachers_and_Education_Staff Letöltés ideje: 2108. 03. 18.
- Huber-Bachmann, E. (2018): *Austriai – Data – Figures – Facts*. Statistics Austria, Vienne.
- Kraler, C. – Schratz, M. (2014): *Teacher Education at the University of Innsbruck – From Best Practice to Next Practice or The Struggle for Recognition*. http://homepage.uibk.ac.at/~c62552/papers/EDiTE-WinterSchool-2015_02_02web.pdf Letöltés ideje: 2108. 03. 18.
- OECD (2017): *Education Policy Outlook Austria*. <http://www.oecd.org/education/Education-Policy-Outlook-Country-Profile-Austria.pdf> Letöltés ideje: 2108. 03. 18.
- Official Minority Groups (n.d.): <http://countrystudies.us/austria/67.htm> Letöltés ideje: 2108. 03. 18.
- School of Education (n.d.): *BEd and MEd programmes of teacher education*. <https://www.uibk.ac.at/fakultaeten/soe/lehramt/> Letöltés ideje: 2108. 03. 18.
- Schratz, M. (2018): *M. Schratz presenting the Austrian Education System*. <https://www.youtube.com/watch?v=EoUakYJxbJo> Letöltés ideje: 2108. 03. 18.
- Schratz, M. – Kraler, C. (2011): *From Best Practice to Next Practice – A shift through research-based teacher education*. <http://homepage.uibk.ac.at/~c62552/papers/TEPE-2011vienna-web.pdf> Letöltés ideje: 2108. 03. 18.
- Simić, N. – Bachmann, G. – Stančić, M. (2013): Comparison of Teacher Education Reforms in Serbia and Austria. In: Despotović, M. – Hebib, E. – Németh, B. (eds): *Contemporary Issues of Education Quality*. Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia - Institute for Pedagogy and Andragogy, University of Belgrade, Serbia - Faculty of Adult Education and HRD, University of Pécs, Hungary. 393–408.
- Tischler, C. – Wakounig, W. (2013): *Lehrerbildung in Österreich zwischen Tradition und Innovation*. In: Domovioc, V. – Gehrman, S. – Helmchen, J. – Krüger-Potratz, M.

- Petrović, A. (eds.): *Europäische Lehrerbildung. Annäherung an ein neues Leitbild. Berichte aus West- und Südosteuropa*. Waxmann. Münster. 73–103.
- Wadsack-Köchel, I. – Kasparovsky, H. (2015): *Higher Education in Austria*. Federal Ministry of Science, Research and Economy, Vienna.